

Kireçtepe Muharebelerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Rolü: “Geçeceksiniz”

F. Zerrin GÜNAL*

Özet

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girerek kısa sürede çok cepheli bir savaşın içine çekilmişti. Şüphesiz bu cepheler arasında Çanakkale cephesi hem o günler hem de tarihi açıdan ayrı bir öneme sahiptir. Zira gerek cephenin kaderini elinde tutan gerekse Türk milletinin ve memleketin yazgısını çizecek olan bir lider, Mustafa Kemal ATATÜRK, bu cephede ortaya çıkmıştır. Anafartalar Grubu komutanı Albay Mustafa Kemal, insanüstü gayreti ve isabetli öngörülleri ile canı pahasına göze aldığı kritik anların cesur karar vericisiydi. Anafartaların kuzey ucu olan Kireçtepe sırtları, 10 Ağustos'taki Conkbayırı zaferinin ardından onun 16 Ağustos'taki “Geçeceksiniz” emri ile bütün cephede Nisan ayından Ağustos ayına kadar verilen emsalsiz direniş serüveninin son noktası olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Mustafa Kemal, Kireçtepe, Çanakkale Cephesi

* (Prof. Dr.) İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Florya Yerleşkesi, zerringunal@aydin.edu.tr

The Role of Mustafa Kemal Atatürk in the Kireçtepe Battles: “You shall go through”

F. Zerrin GÜNAL*

Abstract

The Ottoman Empire entered the First World War with the side of Germany to be pulled into a war with many fronts. Undoubtedly, among these fronts, the Dardanelles Front has had a distinctive significance in terms of the times then and its history; since Mustafa Kemal ATATÜRK, a leader who had held both the fate of the front and the nation in his hands, has had emerged. Colonel Mustafa Kemal, commander of the Anafartalar Group, with his incredible efforts and sharp intuition, was a brave decision maker in critical times even at the cost of his life. After the victory on 10th August in Conkbayırı, on the hills of Kireçtepe, the northernmost part of Anafartalar, the incomparable battle of resistance and struggle that started in April has had come to an end on 16th August with his command “You shall go through”.

Key words: Atatürk, Mustafa Kemal, Kireçtepe, Çanakkale Cephesi

* (Prof. Dr.) Istanbul Aydın University, Faculty of Arts and Sciences, History Department, Florya Campus, zerringunal@aydin.edu.tr

Giriş

I. Dünya Savaşı'nda açılan cephelerden biri olan Çanakkale Boğazı Cephesi'nde meydana gelen Kara Muharebeleri, Anadolu yakasında Kumkale Muharebeleri ve Avrupa yakasında Gelibolu Muharebeleri ile benzersiz bir savunma direncinin ancak o ölçüde de sonu başından belli adeta bir kör dövüşünün yaşandığı, sırf bu nedenle her iki tarafın ağır kayıplar vermeye zorlandığı muharebeler oldu. İki gün aralıksız devam eden kanlı Kumkale Muharebeleri subay kadrosunu tamamen yok ederken eski bir Osmanlı nahiyesi olan Kumkale'yi de haritadan silmişti. Öte yandan Gelibolu muharebelerinin dolayısıyla Çanakkale cephesinin salt bir yönde olumlu sonucu vardır. O da Türk tarihine yön veren bir askeri liderin doğuşudur; Mustafa Kemal Atatürk.

1. *Kireçtepe'de Seyyar Jandarma Kuvvetleri*

Gelibolu Yarımadası'nda açılan muharebe alanlarından sonuncusu Kireçtepe oldu. İtilaf kuvvetlerinin 25 Nisan'da başlattığı Seddülbahir - Anzak hattındaki çıkış harekâtı bir noktadan sonra tıkanmıştı. Bu nedenle bölgenin kuzeyinde Büyük Kemikli Burnu'ndan Ece Limanına bağlanan araziye hâkim olan Kireçtepe sırtlarını aşarak eski İstanbul yoluna (Examil) ulaşmak Arıburnu ile zirve yapan geçit vermez ve sarp kayalıklarına oranla daha mümkün görünmüş ya da son çare olarak düşünülmüş olmalı. Muharebelerin gidişatı, Kireçtepe'nin de bir bakıma her iki taraf için son koz olacağını açıkça göstermekteydi ama nedense son dakikalara kadar Mayıs ayından beri jandarma birlikleriyle gözlem altında tutulan bu bölgeyi savunmak ve en fazla zaiyat vermek yine bu jandarma birliklerine dolayısıyla cephenin kaderini bir jandarma taburunun ellerine teslim etmek gibi bir sonuca sürüklenmişti.

Gelibolu Seyyar Jandarma tabur komutanı Yüzbaşı Kadri'nin kayıtlarından Kireçtepe-Ece Limanı arasında Mayıs-Ağustos 1915 tarihlerinde yaşananları ve Yüzbaşı Kadri'nin sonuçta tek başına verdiği ölümüne mücadelesini açıkça takip etmek mümkündür (Türkeli, 2002).

Kireçtepe savunması başlamadan önceki durum şöyleydi:

Yüzbaşı Kadri, 1 Mayıs / 14 Mayıs 1915'de Ece Limanı'nda görevli 4. Bölük Komutanlığına verdiği emirle; Gelibolu Seyyar Jandarma'nın bir takımını Ece ve İncirli postalarına ayırmış, diğer takımlarda Kireçtepe, Masırlık postalarını kurmuş, Kireçtepe'de kuvvetli Yarım Takım'ın bulundurulmasını, üçüncü Takım'ın Ece ihtiyatı olarak münasip bir yerde bulundurulmasını uygun görmüştü. Kireçtepe'de bulunacak yarım takım, Büyük Kemikli'de bulunan 1'inci Bölüğün takımıyla aynı zamanda irtibat kuracak ve gerektiğinde Kemikli'yi takviye edecekti.

14 Mayıs 1331 / 27 Mayıs 1915 tarihli kayıtlardan; Taburun, kıyıyı gözetlemekte olduğunu, düşman kuvvetlerinin karaya asker çıkarmasını ve köylülerin düşmanla iş birliği veya casusluk yapmasını önlemeye çalışmakta olduğunu, gündüz gözetleme postaları, devriyeler çıkarmakta, gece pusu kurmakta, dinleme postaları çıkarılmakta olduğunu, çıkarma bölgesi yakınındaki Rum köylerinin tahliye edildiğini, bölgede saklanan asker kaçaklarıyla yapılan müsademelerde (çatışmalarda) üç kişinin öldürüldüğünü, başka bir kez rastlanan beş kişinin eşyalarını bırakarak kaçtıklarını, dolayısıyla toplam sekiz kaçak askerle de mücadele edildiğini anlıyoruz.

Aynı gün yani 27 Mayıs 1915 tarihine kadar Sazlıdere'den Despot Limanı'na kadar kıyının Sazlıdere (dâhil), Anafartalar'dan geçen Azmakdere'ye kadar olan kıyı kısmı 4'üncü Süvari Alayı ve Azmak'tan Despot Limanı'na kadar olan bölümü de Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu tarafından korunmakta idi. Anafartalar bölgesi Grup Komutanı Yarbay İrfan'dan alınan 16 Mayıs / 29 Mayıs 1915 tarihli bir emirle bu

durum değiştirilerek, Despot (dâhil) Koyun Limanı (dâhil) kıyı kısmını, süvarinin göndereceği iki bölükle korunacak, buradaki Gelibolu Seyyar Jandarma Bölüğü, Turşun (Bugünkü Beşyol)'da toplanarak yeniden tertiplenecek ve eksiklerini tamamlayacaktı. Böylece, 21 Mayıs 1331 /3 Haziran 1915 tarihinde Birgos, Fındıklı, Tayfur Kıyı bölgesine gelen 4. Süvari Alayı'nın 1 ve 5'inci Bölüklerine görev devir ve teslim edilerek, Gelibolu Seyyar Jandarma Taburunun 2'nci Bölüğü Kireçtepe mevkiinden ayrılarak Turşun'a gelmiştir.

5 Haziran 1331 /18 Haziran 1915 tarihinde Anafartalar Grubu Komutanlığına Yarbay Wilmer Bey atanmıştı, bu görevi yapan İrfan Bey de 33'üncü Piyade Alay Komutanlığına verildi.

Bu sırada Gelibolu Seyyar Jandarma 3'üncü Bölük komutanı Yüzbaşı Mustafa, Takım komutanı da Teğmen Şevki'dir.

Böylece, Gelibolu Jandarma Tabur Komutanı Kadri'nin kayıtlarından anlaşıldığına göre; 11 Haziran 1331 / 24 Haziran 1915 tarihinde, Mestantepe, Pınartepe, Laletepe Bölgesi Bursa Seyyar Jandarma Taburunun 4'üncü Bölüğüne ve Büyük Kemikli Bölgesi de 1'inci Bölüğe devredilerek Gelibolu Seyyar Jandarma Taburunun bölgeye ait tahkim edevatı (gereçleri) ve telefon makineleri aynen devredilmiştir. Buna göre; "1'inci Bölük, Turşun'a alınarak Kireçtepe ihtiyatı olmak üzere köyün gerisinde, Kireçtepe yolu üzerindeki çeşmenin yanına konulmuştur. İleri karakol Bölükleri, 2 ve 3'üncü Bölüklerdir. 2'nci Bölük, Kayak Limanı (hariç) 133 R. Tepenin yanındaki Dere'ye kadar Büyük Masırlık (hariç) olmak üzere Ece Limanı Sahil Kısmından ibaret bulunan bölgeyi örtmekte ve savunmaktadır. 3. Bölük Büyük Masırlık (dâhil), 165 Rakımlı Karakoldağı ile Kireçtepe arasındaki boyun noktasından geçen yolun bittiği çokça kayanın güneyindeki dereye kadar olan kıyı kısmını örtmekte ve savunmaktadır ki Kireçtepe savunmasının ölümüne direnişi bu bölük ile ve adı geçen mevziilerde gerçekleşecektir. 4. Bölük Tabur ihtiyatı

olarak Turşun mahreçinde (çıkış kısmında) bulunmaktadır. İleri karakol Bölüklerinin postaları arasında devriyeler ile irtibat ve temas daimi suretle bulunmakta olup, sağdan Kayık Limanı'ndaki Süvari Müfrezesiyle, soldan Bursa Seyyar Jandarma Taburunun Kemikli'de bulunan bölümü ile irtibat sağlanmıştır.”

5 Temmuz 1331 / 18 Temmuz 1915 günü Bursa Seyyar Jandarma Taburu bölgenin ihtiyatını oluşturmak üzere Anafarta'nın üzerindeki dereye Karargâhını oluşturmuştur.

Anafartalar Bölge Komutanı Yarbay Wilmer, 11 Temmuz 1331 / 24 Temmuz 1915 tarihinde Gelibolu Seyyar Jandarma Tabur Komutanlığına gönderdiği emirle ileri karakol bölüklerinin teyakkuzda olmalarını; Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu 1 No.lu ileri karakol Bölüğü ile Ece Limanı siperlerini, 2 No.lu Karakol Bölüğü ile Küçük ve Büyük Masırlık siperlerini işgal etmesini; Bursa Seyyar Jandarma Taburu 1 No.lu ileri karakol bölümü ile Büyük Kemikli ve Softatepe'deki siperleri işgal etmesini ve 2 No.lu ileri Karakol Bölüğü ile Pınartepe ve Mestantepe siperlerini işgal etmesini, şafakla beraber bunların tekrar Bölüklerine dönmelerini istemiştir. Bu emir mucibince Büyük ve Küçük Masırlık'taki bir manga kuvvet iki mangaya çıkarılmış, Büyük Masırlık'ta dört siper ve küçük Masırlık'ta üç siper işgal edilmiş. Kireçtepe'nin denize bakan sırtındaki siper, iki manga ile işgal edilmiş ve bir manga da kuzeydoğudaki karakol ve devriyelerle irtibat kurmuş ve alacakaranlıkta tekrar karakollara geri çekilmişlerdir (25 Temmuz 1915). Çok geçmeden 22 Temmuz 1331 / 4 Ağustos 1915 tarihinde bölük komutanlıklarına Turşun'dan gelen emirle bölüklerin yerlerinin değiştirilmesi emredilmiştir (Türkeli, 2002).

2. *Gelibolu Seyyar Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Kadri ve Kireçtepe Savunması*

24/25 Temmuz 1331 / 6 Ağustos 1915’de İngiliz birlikleri Büyük ve Küçük Kemikli Burunları arasındaki karaya asker çıkarttı. Miralay Mehmet Selahattin Bey’e göre, bu çıkarmanın amacı Kocaçimen dağını elde etmektir ve bu sırada Anafartalar mıntıkasında mevcut kuvvetler, 32’inci Piyade Alayından 1 tabur, Gelibolu Seyyar Jandarma taburu, Bursa Seyyar Jandarma taburu, Sahra topçu 9’uncu Alay’dan 3 bataryadan oluşmaktaydı. Tuzla kuzeyine çıkan İngilizler peyderpey güneye doğru indi. Mestan Tepe’de toplandı. Tuzla gölü denilen mahal mevsim icabı kuru ve çorak olduğundan her taraf harekete uygundu. İngiliz birlikleri Küçük Kemikli’den güneye, Kocaçimen’e doğru kısım kısım ve sürekli asker sevk ediyordu. Bir kısım kuvvetleri de Kireçtepe sırtlarındaki Karakol Tepe’yi işgal etti ve oradan Kireç Tepe’ye doğru ilerlemeye başladı.

Bu sırada Wilmer Bey’in kumandasında şu kuvvetler bulunuyordu:

Sağ cenahını teşkil eden Kireç Tepe’de: Gelibolu Seyyar Jandarma Taburundan Yüzbaşı Kadri Efendi kumandasında 2 bölük bulunuyordu. Ancak bu bölükler zaiyat verdiklerinden bir buçuk bölük kadar kuvvete malikti.

Küçük Anafartalar tarafında: 32’nci Alayın 2 taburu, Bursa Seyyar Jandarma Taburu (İbrikçe’de) ile 4 tüfekli bir Alman bölüğünden 40 atlı bulunuyordu. Küçük Anafartalar doğusundaki tepelerde de 9’uncu Topçu Alaydan 3 batarya vardı (Miralay Mehmet Selahaddin Bey Efendi, 1336).

25 Temmuz 1331 / 7 Ağustos 1915 tarihinde telefonla gelen emirle, Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu’nun Masırlıklar’da ihtiyatta bulunan bir bölüğü, Bursa Seyyar Jandarma Tabur komutanının emri altında bulunmak üzere Kemikli’ye ihtiyati cephaneye de verilerek gönderilecekti. Durumu incelemek ve savaşı yönetmek için 241 rakımlı tepeye giden

Yüzbaşı Kadri, aynı gün Anafartalar bölgesi komutanlığına gönderdiği mesajda Büyük Kemikli'nin gece baskınında sükût ettiğini, elde mevcut bir bölükle Kireçtepe'de bulunduğunu, ihtiyat kuvveti olmadığını, düşman kuvvetinin üstün olduğunu ve takviye gerektiğini bildirmiştir.

Yine aynı gün Kemikli'deki Bursa Tabur bölüğü perişan bir halde Kireçtepe'ye çekilmiş ve bir manga kadar nefer, Kireçtepe'ye iltica etmiştir. Masırlık'tan bir takım kuvvet ile Kireçtepe'nin takviye edildiği ve elde mevcut ihtiyat kuvveti bulunmadığı, düşman gambotlarından Büyük Kemikli ve Mestantepe'nin bombardıman edildiği haberi verilmiştir.

İtilaf kuvvetlerinin 7 Ağustos sabahının erken saatlerinde başlattığı taarruz karşısında Yüzbaşı Kadri'nin yaşanan gelişmeleri Bölge Komutanlığına ulaştırmaya çalışırken bir taraftan gereken önlemleri almaya çalıştığı görülmektedir. Nitekim saat 08.20'de Kireçtepe'den bölge komutanlığına gönderdiği raporda, "Kireçtepe'nin boyun noktasının yarım bölükle takviye edildiğini, firara teşebbüs eden nizamiye ve Bursa Seyyar Jandarma Taburu efradının geriye döndürüldüğünü, burada mevzii için bataryanın henüz gelmediğini bildirmiştir.

Hemen ardından düşman birlikleri Kireçtepe'ye doğru ileri harekât teşebbüsünde bulunmuş ve çatışma başlamıştı. Saat 09.00'da muharebenin devam ettiği, ancak düşmanın ilerleyişinin önüne geçildiği yine Yüzbaşı Kadri'nin mesajından anlaşılmaktadır. Mevcut imkânlar dâhilinde Kireçtepe savunmasının akşama kadar sürdüğü anlaşılıyor. Onun saat 17.40'daki kayıtlarında belirttiği gibi Kireçtepe'nin Kemikli cephesi bir bölük ve iki takımlık bir kuvvet ile düşmana karşı şiddetle müdafaa edildi. Fakat Yüzbaşı Kadri oldukça endişeliydi. Zira kolluk ve posta hizmetiyle görevli jandarma efradıyla bir çıkarma harekâtının durdurulamayacağı açıktır. Bu nedenle düşmanın üstün ve bir taburdan fazla olduğunu tahmin ettiği bu kuvvetler karşısında gece boyunca vaziyetin korunamayacağını, acele takviye gerektiğini bildirdi. Bununla beraber, sabaha kadar direndiler;

8 Ağustos 1915 saat 06.00'da Yüzbaşı Kadri, bölge komutanlığına gönderdiği bilgi bu yöneydi. Düşman kuvvetleri, Kireçtepe'deki etkin direniş karşısında, ovaya doğru yönelip bu direnişi soldan çevirmek için bir keşif kolu göndermiş, büyük bir kısım kuvvetleriyle de Aşağı Kapanca'ya yüklenmişlerdi. Bir taraftan da Kireçtepe'yi kıyı kesiminden kesif gemi-mitralyöz ateşi altına almışlardı. Yüzbaşı Kadri “elden geldiğince namuslu mukavemeteye devam edeceğiz “ diyordu. Akşam 23.30 sıralarında hala düşmanla temas devam etmekte, acilen takviye gerekmekteydi, sahilden ateş durmuştu ama 20 ağır yaralı, 15 hafif yaralı ve 25 şehit verilmiş, 80 sandık cephane sarfedilmiş, birliğin cephanesi azalmıştı. 7-8 Ağustos'ta iki gün boyunca Kireçtepe, insanüstü bir gayretle savunulmuştu. Bu süreçte Kireçtepe savunmasını yöneten komutan olarak Yüzbaşı Kadri'nin yardım – takviye istekleri her ne kadar o anda nedense, gereksiz panik ve feryad olarak anlaşılsaydı da onun bu çabası öncelikle Albay Mustafa Kemal'in dikkatini çekmiş görünüyor. 9 Ağustos sabahı durum şöyleydi: Düşman gemileri Ece limanı ile Küçük Masırlık önünde gecelemiştir. Kireçtepe'de üç cephede iki bölük ile hafif bir savunma hattı oluşturulmuştu. Elbette bu kadar az teçhizat ve asker sayısı ile iki günlük direniş, şartlara bakılırsa olağanüstü bir sonuçtu. Arazi taşlık-kayalık olduğundan tahkimat layıkıyla yapılamamıştı. Zaten üstün olan İngiliz kuvvetlerinin sayısı, gece yaptıkları çıkarma ile daha da artmıştı. Büyük Kemikli cephesinde üç mitralyöz (ağır makineli tüfeği) vardı. Yüzbaşı Kadri'ye göre takviye gelmezse Kireçtepe düşebilirdi. Ancak saat 15.00'te 12'inci Fırka komutanı Yüzbaşı Selahattin Adil, Gelibolu Seyyar Jandarma Komutanlığına gönderdiği emirde Yüzbaşı Kadri'nin endişelerinin yersiz olduğunda ısrarlı olduğunu öğreniyoruz ki o “ İki gündür yalnız Jandarma birlikleri ile mukavemetiniz düşmanın kuvvetli olmadığını delilidir.” diyerek “Bugün 35'inci Alaydan bir bölüğün emirlere aykırı olarak jandarma birliklerini takviye etmiş olduğunu, Masırlıklar mevkiinde de jandarma bölükleri olduğu halde telaşına anlam veremediğini, 12'inci Fırka kıtaatının yalnız Kireçtepe'nin müdafaasına memur edildiğini, kuvvet ve vaziyeti hüsnü idare ederek sebat etmesini, cephane ikmalini de Turşun'dan yapmasını...” emrediyordu (Türkeli, 2002).

Kireçtepe’de bu gelişmeler olurken ve İngilizlerin artık bu bölgeden de yani Kemikli’den Kireçtepe sırtlarına uzanan bir taarruza hazırlıklarının açık göstergeleri olduğu sırada 8 Ağustos 1915’te Albay Mustafa Kemal 5’inci ordu komutanı General Liman von Sanders’in emri ile Anafartalar Grubu Komutanlığına getirilmiştir. Mustafa Kemal, 25 Nisan’da sabaha kadar uyumayıp, nihayet kendi inisiyatifi ile birliğini Conkbayır’a çıkartmış, İngiliz kuvvetlerinin Anzak koyundan yaptıkları çıkartmanın kilitlenmesine ve Conkbayırı eşiklerine mihlanmalarını sağlamıştı. Onun 25 Nisan müdahalesi ve öngörüsü aslında cephenin kaderini daha baştan değiştirmişti. Albay Mustafa Kemal’in Anafartalar Grup Komutanlığı’na gelişi cephenin kaderini kesin olarak belirleyecekti. Mustafa Kemal 8/9 Ağustos 1915 gece yarısından bir iki saat evvel aldığı emir gereği Anafartalar Grubu kumandasını üzerine almak için derhal Çamlıtekke’ye hareket edecek ve derhal geri dönüp sabah tan vaktinde taarruz emri verecekti. Ona göre “ böyle karanlık ve belirsizlik içinde, tanımadığımız kuvvetlerle yeni bir görevin, bir savaş meydanının sorumluluğunu üstlenmek o kadar basit bir keyfiyet değildi”. Kendi ifadesiyle üç günden beri göreve gelen her kumandan ve kıtanın mağlubiyet ve perişanlığıyla sonuçlanan, başkaları tarafından başlanmış kanlı ve kaybedilmiş ve vatanın ya hayat veya ölümüne sebep olunabilecek bu önemli ve kritik görevi ve sorumluluğu büyük bir iftiharla kabul etmişti. Hâlbuki 6 Ağustos’tan beri devam eden muharebeler onu üç gün üç gece uykusuz ve durmadan çalışmaya mecbur etmişti. Yorgundu ve adeta hasta bir haldeydi (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 1999, s.429).

İki ay önce Haziran ayında Kolordu kumandanı, düşman nereden gelecek? diye sorduğunda eliyle Arıburnu tarafından Suvla’ya kadar bütün sahili ve kumandanın nereden hareket edecek? diye sorduğunda da Arıburnu tarafından başlayarak Kocaçimen tepeye doğru işaret etmiş, Kolordu komutanı gülererek omzunu okşayıp, merak etme beyefendi, gelemez demişti. Aksine çok geçmeden onun söylediği gibi olmuştu. 6 Ağustos’ta düşman kuvvetleri onun işaret ettiği yerlerden gelmeye

başlamıştı. Daha sonra Mustafa Kemal bu anısıyla ilgili olarak, “Fikren hazırlanmamış oldukları düşman harekâtı karşısında pek eksik tedbirlerle umumi vaziyeti ve vatani pek büyük tehlikeye maruz bıraktıklarına olaylar şahit oldu.” demektedir (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 1999, s.420-421).

8 Ağustos günü Conkbayırında iki taraf birbirine 25-30 metre kadar yaklaşmıştı. Ordu Kurmay Başkanı Kazım Paşa’ya telefonla Conkbayırı vaziyetindeki nezaketi anlatıp, “vaziyetin düzeltilmesi için daha bir an kaldığını ve bu anın kaybı halinde felaketin pek muhtemel olduğunu”, Çare kalmadı mı? sorusuna da bütün mevcut kuvvetlerin kumandası altına verilmesinden başka çare kalmadığını söylemişti (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 1999, s.428).

Albay Mustafa Kemal, Arıburnu cephesinden görevi teslim almak için Anafartalar Grubu Karargâhına gidişini özellikle anlatmıştır. Bunun nedeni o gece karargâha giderken ve karargâhta yaşadıklarının kendi üzerinde yarattığı ruhi, ahlaki ve vatani yönlerden yalnız Osmanlı tarihi için değil, bütün tarih için ibret verici taraflar vardır. Gece yarısına doğru 11.30’da yanında askeri hekim Hüseyin Bey ve yaveri Teğmen Kazım Efendi ile Kemalyeri civarından ayrıldı. Koçadere kuzeyine çıktığında teneffüs ettiği havanın değiştiğini fark etti. Temiz havaydı bu. Dört aydır ateş hattındaydı ve hava insan cesetlerinin kokuşmasıyla özelliğini yitirmişti. Buradan Matik deresine indi ve 5’inci Fırka (Tümen) karargâhına rastladı. Şaşkınlık içinde kalan Mustafa Kemal şu soruları kendine soruyor. “Tümenin kumandanı, kurmayı ve bütün karargâhı burada ne yapıyordu? Vatanın bağrına hançer saplandığı bu sırada, öteden beri kendisine verilmiş tümeniyle harp meydanında bulunması lazım gelen bu kumanda heyeti burada nasıl işsiz bırakılmıştı? Albay Mustafa Kemal kısa süre içinde bu karargâhı Anafartalar sağ cenahına yani Kireçtepe savunmasını gerçekleştirmek üzere Turşun istikametine getirerek faaliyete geçirecektir. Mustafa Kemal, Conkbayırı’nda ve Kireçtepe sırtlarında adeta kıyamet koparken Matik

deresinin oldukça korunaklı zemininde rahatça soluk alan 5'inci Fırka karargâhında kısa bir süre bekleyip yoluna devam etti. Çamlıtekke'ye vardığında ortalığa koyu bir karanlık ve sessizlik hâkimdi; herkes derin bir uykudaydı. Etrafa seslendiler, biri gecelik entarili vaziyette çadırından çıktı. Ona burasının ne olduğunu sordu. Wilmer Bey'in karargâhı olduğunu öğrendi. Kendilerini onun yanına götürmesini istediğinde ise bu kişi onları zoraki Wilmer Bey'in barakasına götürdü. Wilmer Bey uyuyordu. Kurmayı Haydar Bey ile görüştü. Anafartalar Grubu karargâhını sordu. O da yerini bilmiyordu. Kuzeye doğru eliyle işaret ederek Gumbürdekbayırı civarında bir yerde olduğunu söyledi. Mustafa Kemal bu ismi ilk defa işitmişti. Karanlıklar içinde atlarıyla zorlukla ilerlemeye çalıştılar ve saat 01.30'da Gumbürdekbayırının bir buçuk kilometre güneyindeki bir yerde karargâhı bulabildiler. Karargâh hazır vaziyette kendisini bekliyordu. Anafartalar Grup Kurmay Başkanı Hayri Bey'e şu soruları sordu: 1- Düşman nerede, kuvvetini anlayabildiniz mi? 2- 7 ve 12'inci Tümenler şimdi nerelerde ve ne vaziyette bulunuyorlar? 3- Grupça tümenlere verilen son emir nedir? Ne yazık ki ve hayret verici bir durum ki Hayri Bey bu soruları kesin bir şekilde cevaplayamadı. Görevi devralacağı kumandan Fevzi Bey çadırında uyuyordu. Onun son emri var mıydı bunu görmek istedi. Fevzi Bey'in imzasız bir notunu getirdiler. Verdiği emri imzalasın deyince Fevzi Bey'in imzalamadığı söylendi. Bu gergin ve düzensiz ortamda bu durumla uğraşmayı bir tarafa bırakıp, kurmay subayları topladı ve görüşmeler sonucu elde ettiği bilgiler de yetersizdi, kesin değildi. Kıtaların vaziyeti, konumu ve düşman birlikleri hakkında hiçbirini doğru malumat alamadı. O gece hala çok çetin bir şekilde Kireçtepe direnişi devam ederken her iki karargâhta durumun hiç de farkında olunmayışı ortadadır. Saat 04.00'e gelirken, daha fazla araştırmaya vakti kalmamış olan Mustafa Kemal, derhal ilk emrini verdi ve gereken haberleşme, sıhhiye ve iâşe tedbirlerini de bilfiil aldı. O, bu kadar dar ve mühim bir zamanda bu gibi işlerle de bizzat uğraşmaya lüzum ve mecburiyet görmekten cidden üzüldüğünü belirtmektedir.

Sonuçta 04.30'da muharebeyi bizzat idare etmek için Çamlıtekke kuzeyinde Anafartalar mıntikasının gözetleme yeri olan bir tepeye doğru harekete geçti. O sırada başlamış olan taarruz ile ilgili olarak emir ve raporlar tümenlerle doğrudan telefon irtibatı kurulamamış olduğundan muharebinin idaresini oldukça zorlaştırıyordu. Hatta bazı bilgilerin yanlış geldiği de anlaşılıyor. Gün boyunca taarruzu bu mıntikadan takip eden Mustafa Kemal, Conkbayırı'ndan bizzat başında bulunduğu bir taarruz yapmaya karar verdi. Akşam saat 05.30'da Çamlıtekke'den Conkbayırı istikametine doğru hareket etti. Yolda düşman tayyeresinin takibi altında kalınca ekibi yolun sağına soluna dağıldı, kendisi yol üzerinde kaldı ve devam etti. Yola birlikte çıktığı kurmaylarından önce ve öyle anlaşılıyor ki sadece Süvari subay vekili Zeki Efendi ile 8'inci Tümen karargâhına vardı. Kurmayları ve yaverlerinin bir kısmı gece yarısına doğru bir kısmı ertesi gün yanına gelebildi. O ise yine uykusuz geçirdiği bir gecenin sonunda 10 Ağustos'ta bizzat gerçekleştirdiği Conkbayırı taarruzunu, bundan önceki başarısız taarruzları silercesine eşsiz bir zafere dönüştürdü (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1999, s.433-448).

Öte yandan, bir gecede tüm yorgunluğuna rağmen, seri bir hareketle görevini devralıp, Kireçtepe'deki durumu da bizzat teftiş edip, gereken müdahale ve önlemleri planlayarak emirlerini vermiş, hatta 9 Ağustos'taki muharebelerde Mestantepe'yi zapteden, İsmailoğlu tepesi ile Kireçtepe'de fedakârane sebat gösteren tekmil zabitanın birer derece terfi ve bütün askerlerin bir harp madalyası ile taltifinin Ordu komutanı Liman Paşa'nın emri olduğunu mıntika komutanı Wilmer'e bildirmiştir. Dolayısıyla Kireçtepe'deki direnişi gereksiz panik saymamış, takdir edilmesini sağlamıştır.

Nitekim 27 Temmuz 1331 / 9 Ağustos 1915 gecesı saat 22.00'de Gelibolu Seyyar Jandarma 1. Bölük komutanı Hafız Mehmet'in, Ağıl mevkiinin solundaki tepeden Masırlık mevkiinin elden çıkması ihtimaline

karşı acil takviye ve tahkim isterken, sağ cenah müfreze komutanı Üsteğmen İbrahim Sırrı Aşağı Kapanca Sırtı'nda üç cepheden ateş altında olduklarını müdafaaya devam ettiklerini bildirmekteydi. Ancak buradaki müdafa, hâkim tepenin İngilizler eline geçmesini engelleyemedi. Üstelik nizamiye efradı kısmen firar etti. Buna rağmen Üsteğmen İbrahim Sırrı kalan müfrezeyle kahramanca müdafaaya devam ediyordu. “Emr-i Hakka istinaden (Allah'ın emrine dayanarak) müdafaaya devam edeceklerini bildiriyordu. Aynı gün Komutan Yüzbaşı Kadri üç taraftan düşman donanmasının yoğun ateşine maruz olduklarını, piyade muharebesinin başladığını, ihtiyat cephanesinin bittiğini, erler dört günden beri yorgun düştüğünden tebdiline lüzum olduğunu, aksi halde erlerin dayanacak manevi kuvvetinin kalmayacak bir halde olduklarını, daha fazla dayanmanın mümkün olmayacağını bildirdi. Fakat Anafartalar Grubu Kurmay subayı Haydar Bey'in buna cevabında ilginç bir şekilde, genel durumun iyi olduğunu, muharebede fedakârlık eden zabitlerin birer derece terfi ettiklerini ve bütün erlerin ve zabitlerin harp madalyası ile taltif edildiklerini müjdelemiş ve şöyle devam etmiştir. Kireçtepe'deki vaziyet 12'inci Fırkaya bildirildi. Şimdiye kadar kâfi derecede takviye edilmişsiniz. Son gönderdiğiniz rapordaki tabirat ve telaş, şimdiye kadar Kireçtepe'de gösterdiğiniz gayretle hiçbir vaziyette mütenasib değildir. Binaenaleyh vaziyetinizde telaş edecek kadar fenalık yoktur. Fimabat raporlarınızda layık olmayan tabirleri kullanmayacağınızı ve ancak askerlik nokta-i nazarında bunların gayet anlayışlı ve açık bir lisanla yazacağınızı ümit ederek rica ederim.”

Oysa durum hiç de iç açıcı değildi. 28 Temmuz 1331/10 Ağustos 1915 tarihinde Kapanca sırtında sağ cenah müfreze komutanı İbrahim Sırrı'nın Gelibolu Seyyar Jandarma Tabur Komutanlığına gönderdiği bilgilerden düşman kuvvetlerinin 300 adım kadar (yaklaşık 240 m.) yaklaştıklarını ancak geri püskürtüldüğünü, ileri hareket girişimlerinin bomba atışlarıyla durdurulduğunu, bu bombaların bir kısmının da patlamadığını öğreniyoruz. Aynı gün buraya dört defa düşman taarruzu olmuştur.

İngiliz birliklerinin Kireçtepe'ye çıkış harekâtı cüzi miktarda kuvvetle durdurulmaya çalışılıyordu. Deniz tarafından ve Suvla limanından aralıklarla Kireçtepe bombardıman edildi. Bölgede kolluk ve posta göreviyle bulunan iki jandarma taburundan Bursa Seyyar Jandarma Tabur bölümü 7 Ağustos'taki İngiliz taarruzu karşısında dağılmış ve zorlukla Kireçtepe'ye bir manga kadarı gelebilmişti. Fakat onları da orada yani Kireçtepe boyun noktasında tutmak pek mümkün olmadığı anlaşılıyor. Dolayısıyla Kireçtepe'nin müdafaası hemen hemen 6 Ağustos'tan itibaren Yüzbaşı Kadri komutasındaki Gelibolu Seyyar Jandarma Taburuna kalmış görünmektedir. O tarihten itibaren tabur 107 sandık piyade cephanesi sarf etmiş, 12 Ağustos'ta elde 57 sandık cephane kalmıştı. Nihayetinde 13 Ağustos'ta takviye birliklerinin bölgeye ulaştığı görülüyor. 19'uncu Alay 3'üncü Tabur 12'inci Fırka'nın sağ cenahını takviyeye gönderilmiştir. 127'inci Alaydan bir tabur Ece limanında, geri kalan kuvvetleri Kavak Tepe kuzeydoğusundaki uzun vadi içindedir.

Yüzbaşı Kadri'nin 1 Ağustos 1331/14 Ağustos 1915 saat 09.00'da Kireçtepe'den Anafartalar Komutanlığına gönderdiği mesajda bölgeye ne derece iyi vakıf olduğu açıkça görülmektedir. Zira Kireçtepe güneyine seri ateşli bir top geldiğini ancak topçu zabitanın topu mevziye layıkıyla yerleştiremediği gibi esasen buranın her iki denizden her gün döğülen açık bir yer olduğu için topun barınamayacağı, seri ateşli sahra topundan ziyade mitralyöz gerektiğini bildirmektedir. Fakat yine Grup kurmayı Haydar Bey, bu görüşe katılmayarak, gerekli tahkim işlerinin yapılmasını emretmiştir.

2 Ağustos 1331/ 15 Ağustos 1915'de Kireçtepe'de bulunan Jandarma Bölükleri 127'inci Alayın 2'inci Taburu ihtiyat bölükleri ile yer değiştirmesi ve Jandarma erlerinin Turşun'a çekilmesi, yalnız Yüzbaşı Kadri Efendi'nin emri ahire kadar Kireçtepe'de kalması ve Jandarma Fırka kumandanı kaymakam Wilmer tarafından emredilmiştir. Son anda verilen bu karara rağmen aynı gün düşman taarruzu tekrar şiddetlenmiş, Yüzbaşı Kadri Gelibolu Jandarma Taburunun

3'üncü bölüğü ve 127'inci Alaydan 50 ve 80 mevcutlu iki bölük ile dayanmış, takviye kıtası acele gönderilmezse tepenin elden çıkacağını bildirmiştir. Bunun üzerine 127'inci Alay ve 39'uncu Alaydan bir tabur, 19'uncu Alaydan bir taburla takviye gelmiştir. Yüzbaşı Kadri o gün akşam saatlerinde başından bir mermi ile yaralanmış, taburun emir ve kumandasını 3ncü bölük komutanı Mustafa Efendi'ye devretmiştir. Kireçtepe'de şehit olan jandarmanın çoğu Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu 3'üncü bölüğündendir. 15 Ağustos muharebesinde 103 şehit, 189 yaralı, 56 kayıp verilmiştir (Türkeli, 2002).

3. *3 Ağustos 1331/16 Ağustos 1915 Kireçtepe Muharebesi ve Mustafa Kemal*

Görüldüğü gibi 15 Ağustos günü ölümüne yapılan direniş artık çok kritik bir safhaya gelmişti. Conkbayırı'nda olduğu gibi burası için de sonuç bir an meselesi idi. İşte bu noktada Albay Mustafa Kemal'in Kireçtepe'de duruma müdahalesi gerçekleşti. O, bu kritik safhayı şöyle anlatıyor:

“Kireçtepe, Anafartalar muharebe cephesinin sağ cenahında pek mühim bir mevzidir. Düşman 2 Ağustos / 15 Ağustos günü akşam saat 6.30 sonradabirlivakadarkuvvetilegrubunsağcenahınataarruzveKireçtepe'nin bazı aksamını zaptetmişti. Fakat aynı gece kıtalarımız tarafından yapılan mukabil taarruzla Kireçtepe mevzii istirdat edildi. Düşman 3 Ağustos (16 Ağustos) günü daha faik kuvvetlerle tekrar Kireçtepe'ye taarruz etti. Düşmanın pek ciddi olduğu anlaşılan bu taarruzuna karşı yakından ve bizzat ittihazı tedabir etmek üzere mezkûr cephe gerisinde Turşun köyündeki fırka (5.Tümen) karargâhına gittim. Ordu kumandanı da buraya gelmiş bulunuyordu. Kireçtepe ile Turşun arasında telefon hattı bulunmadığından irtibat ve haberlerin ulaştırılması emir atlılarıyla yapılmaktaydı. 127'inci Alay kumandanı Kireçtepe muharebesini idare etmekte ve 5'inci Tümen kumandanı Wilmer Bey Turşun'da durmaktaydı. Pek geç gelen haberler,

düşmanın Kireçtepe'ye ciddi taarruzlar yapmakta olduğundan ve takviye kıtalarının yetiştirilmesi lüzumundan bahsediyordu. Grup cephesinin diğer kısımlarında bir değişiklik ve düşmanın taarruz hazırlığını gösterecek bir durum görülmüyordu. Tümen kumandanını hemen ileriye giderek kıtalarını doğrudan doğruya idare için muharebe meydanına göndermekle beraber, eldeki ihtiyat kuvvetlerini de Turşun istikametine kaydurdum. Bir kısım kıtalarıyla Kurtgeçidi cephesinde ve iki alayıyla Kördere'de bulunan 9ncu Tümenle saat 7.20 evvelde telefonla aşağıdaki emri verdim:

Düşman Kireçtepe'ye kuvvetle taarruz ediyor. Birinci hatta bulunmayan bütün kuvvetlerinizi alarak en kısa yoldan Turşun'a hareket ve oradan 5. Tümen kumandanlığıyla irtibat kurarak onun gösterdiği istikamette hareket ediniz. Bundan 8. Tümen kumandanını da haberdar ediniz ve cephenizin sorumluluğunu 8. Tümenle veriniz ve hareket zamanınızı Turşun'a bildirin.

Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal aynı zamanda 7, 12, 4 ve 8'inci Tümen topçu ve obüslerinin Kireçtepe istikametinde ateş ettirilerek yardımcı olmalarını da istedi. Ona göre Kireçtepe'de cereyan etmekte olan muharebe çok önemliydi. Özellikle Kireçtepe mevzisi, Anafartalar Grubu'nun genel durumunu etkileyebilecek özellikte bir noktaydı. Bu nedenle Kireçtepe muharebe meydanına yeterli sayıda kuvvetin seri bir şekilde toplanması gerekiyordu. Buna göre, 127. Alayın 1'inci Taburundan iki bölük, grup karargâh süvari bölüğü, 7 ve 12'inci Tümen karargâh süvari takımlarını süratle getirtti. 6. Tümen 17. Alayın 1. Taburunu Kireçtepe'ye sevk etti. Asya Grubu'ndan 1'inci Alayın 2'inci ve 3'üncü Taburlarını süratle ve yürüyüş kabiliyetlerini arttırmak için çantalarını geride bırakarak bölgeye yetişmesini emretti. Nitekim bu iki tabur saat 10'dan evvel Turşun'a yaklaşmıştı. Ayrıca, Kuzey Grubu'ndan 126'ncı Alayı çağırırdı. Böylece adı geçen kuvvetleri, Kireçtepe cephesinde mevcut halde bulunan 127'inci Alayın 1, 2, 3, 39'uncu Alayın 1inci Taburları ile

Gelibolu Jandarma taburuna takviye olarak hızla göndermiş oldu. Söz konusu takviye birlikleri; 64 ve 125'inci Alaylardan ibaret altı taburlu 9, 17'nci Alaydan bir tabur ve 1'inci Alaydan iki tabur, 126'ncı Alaydan 3'üncü Tabur yani toplam 12 taburluk bir kuvvetti (Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1999, s.449-451).

Albay Mustafa Kemal, bu süreci Ruşen Eşref ile mülakatında şöyle anlatıyor:

Kireçtepe muharebe meydanına kâfi miktarda kuvvetlerin serian toplanması lüzumu tezahür etmişti. Onun için istifadesi mümkün olan cüzütamları celbetmek suretiyle öğleye kadar 12 tabur cemine muvaffak oldum. Celp olunan kuvvetler mütemadiyen muharebe hattına yürüyorlardı.

En nihayet, erkân-ı harbiyemden icap edenlerle beraber bizzat ben de muharebe hattına yaklaşmak lüzumunu hissettim. Bulduğum yerden muharebe hattına giden tek bir yol vardı. Bu yol mütemadiyen sahil yakınından geçiyor, düşmanın sahile yaklaşmış olan iki torpidosu tarafından mütemadiyen ateş altında bulunduruluyordu. Bu sebeple ileri hareket eden tekmil kıtaatın durmuş olduğunu gördüm. Hayvandan indim, kolun başına ve mecbur u tevakkuf olunan noktaya geldim. Filhakika oradan ileri geçmek mevte (ölümle) kati olarak temas etmek demektir. Hâlbuki bugün bu kıtaların ileri geçmesi lazımdı. Evvela ben yalnız olarak koşar adımla geçtim. Arkamdan ve birbirinden fasıla ve erkân-ı harbiye reisi ve yaverlerim geçtiler. Ondan sonra tevakkuf eden kıtaat kumandanlarına GEÇECEKSİNİZ dedim. Parça parça koşmak suretiyle arzu edilen kıtalar geçirildi. Bu muharebenin neticesinde düşman hareketi akim bırakıldı, evvelkinden daha hâkim bir vaziyet alındı.

R. Eşrefin aktardığına göre, Yaver Cevat Bey o gün arkadaşlarına o tehlike içinde hizmet gören bir askeri anlattı: Kimsenin geçemediği ateş içinden kemal-i itidal ve tevekkülle yürüyerek ilerideki arkadaşlarına yiyecek ve kuvvet taşıyan o fedakâr genci Paşa, yaverinin göğsündeki nişanla hemen orda taltif etmiş (1930, s.80-82).

Albay Mustafa Kemal'in komutası altında Kireçtepe'nin tavkiye edilişi ardından 16 Ağustos'ta Kireçtepe mevzilerinde nihayet başarılı bir sonuç elde edildi. Onun idaresi altındaki Anafartalar Grubu 15-16 kilometrelik geniş bir cepheydi ve Ece Limanı'na dayanan kuzey uç muntikası Kireçtepe'ydi. Ona göre, son derece önemli olan bu noktada düşman çıkarmasının amacı, Kireçtepe'yi tamamen elde ederek Kapancılar istikametinde Kavaktepe silsilesine sahip olmak ve böylece 5 ve 12nci Tümen cephesinin düşmesini sağlamaktı. Ancak sonuçta maksatlarına erişemediler, zaiyat çoktu. 16 Ağustos Kireçtepe Muharebesi'nin toplam zaiyatı Mustafa Kemal Paşa'nın bildirdiğine göre 1636 asker oldu. (*Atatürk'ün Bütün Eserleri*, 1999, s.451).

17 Ağustos'ta da onun Matik deresinde işsiz bırakılmış bir halde bulunduğu 5. Tümenin harp nizamı aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir (Harita 1):

Fırka Kumandanı Kâ'immakâm Vilmer Bey

Erkân-ı Harbi Yüzbaşı Arif Efendi

Piyade Alay 1	Piyade Alay 127	Piyade Alay 19	Gelibolu Seyyar Jandarma Taburu
1 1 3 2	1 2 3	1 2 3	1
1/17 1/39	23. bölük		
11.Topçu Alay 4. Bölük	12.Topçu Alay 1.Bölük	39.Topçu Alay 8.Bölük	11.Topçu Alay 8. Bölük
9.Fırka İstikâm Bölüğü		5. Bölükten bir Takım	
1			
9.Sıhhiye Bölüğü		11.Sıhhiye Bölüğü	

Harita 1: Yukarı Kapanca batısındaki fırka muhârebe rasadgâhı ve bugünkü jandarma şehitliği olarak bilinen mezarlık (Mehmet Şevki Paşa Haritası)

Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan Şehitlerimiz adlı eserdeki kayıtlardan Kireçtepe’de toplam 570 kişinin şehit düştüğü görülmektedir. Bursa Jandarma Taburundan 6 kişi, Gelibolu Seyyar Jandarma Taburundan 95 kişi şehit olarak kayıtlıdır. Takviye olarak gönderilen birliklerden 127nci Alay 1, 2 ve 3’üncü Taburlardan 72, 39’uncu Alay 1’inci Taburdan 74, 19’uncu Alaydan 15, 13’üncü Alaydan 1, 17’inci Alaydan 1’inci Taburdan 31, 1’inci Alay 2’inci ve 3’üncü Taburdan 14, 126’ıncı Alay 1, 2, 3’üncü Taburlarından 85 kişi şehit olarak kayıtlıdır

Sonuç olarak; Gelibolu muharebe alanlarındaki insanüstü gayreti ile Anafartalar Grubu komutanı Albay Mustafa Kemal, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi* (s. 494) adlı eserde isabetli bir şekilde tanımlandığı gibi “Hiçbir durumu rastlantıya bırakmayan, her konuda gerekli en ayrıntılı

olasılıklara önem ve değer veren kişiliğiyle kendini kabul ettirmiş büyük bir komutan ve yöneticiydi.” Onun hasta olduğu için cepheden 10 Aralık 1915’te ayrılışı İngiliz kuvvetleri için büyük bir şanstı ve neredeyse zayıatsız, sessiz bir şekilde cepheden ayrılmalarına neden oldu. Şüphesiz o cepheden ayrılmamış olsaydı, İngilizlerin buradan ayrılışı çok farklı olacaktı. Ancak o, bir komutan olarak cephede yaşadıklarını, edindiği birikimini bir tarafa bırakmak niyetinde değildi, mücadeleye devam edecekti. “Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir.” diyen Mustafa Kemal ATATÜRK, “Benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan sarf-ı nazar edinceye kadar bîaman düşmanıyım.” sözleriyle şu örneği verir: I. Dünya Savaşı’na tarihî olaylar, coğrafi durum ve siyasi dengeler nedeniyle Almanların içinde bulunduğu gruba dâhil olduğunu belirterek ‘Almanlarla dost olduk. Almanlar memleketimize, ordumuza ve hükûmetimize kadar girdiler. Bunların hepsini hoş gördük; Fakat Almanlardan bazıları haysiyet ve istiklâlimizi muhil vaz u tavır almağa başladıkları dakikadan en evvel ve hemen hiçbir kayıt ve şarta bakmaksızın ruhen ve hatta fiilen isyan ettim. Bu isyanım yüzünden idi ki Harb-ı Umumî’nin cereyanı içinde bir seneye yakın bir zaman bu hareketimin mürevvici olmayanlarla muhalif ve muhasım vaziyette kaldım. Bilahare hasbelicap tekrar Suriye’de kabul ettiğim kumanda harbin son günlerine tesadüf etti.

Albay Mustafa Kemal, Çanakkale cephesinden ayrılıp İstanbul’a geldiğinde derhal Hariciye Nazırı ile görüşmeye gitti. Zira ona göre içinde bulunulan durumu şöyle tarif etmekteydi: “düşmanlar istiklâlimizi imhaya karar vermişlerdir; bu hakikati millet henüz tamamıyla keşfetmemiştir.” (Söylev ve Demeçler, s.33). Onun Hariciye Nazırı ile görüşmesinin detaylarını 13 Mart 1926’da Falih Rıfkı ve Mahmut Bey’e mülakatından öğreniyoruz. Bu mülakat o sırada milliyet gazetesinde yayımlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, o gün Nazır Bey ile görüşmek istemesinin nedenini şöyle açıklıyor: “Arıburnu’nu, Anafartaları yapmış bir kumandan

idim. Zannediyorum ki, bilâhare dost düşman herkesin tarz-ı telâkkisi de benim bu zannımı teyit etti, memlekete bir hizmette bulunmuştum, o hareketle bilhassa payitahtı kurtarmıştım. İnsanlık hali, bu naçiz hizmeti ifâ etmiş olmaktan memnun olabileceğini tahmin ettiğim Osmanlı ricâl-i mühimmesini ziyaret ediyordum ve bu ziyareti daha bir mühim vazife hissiniin şevkiyle yapıyordum. Memleketim için milletimin mevzu u bahs olmak lazım gelen hayat ve mematı için düşüncelerim vardı, başta bulunanlara onları söylemek istiyordum.” Uzun bir bekleyişin ardından makama kabul edilen Albay Mustafa Kemal, Hariciye Nazırı’na “Vaziyet sizin gördüğünüz gibi parlak değildir. Siz ki devletin idaresi mesuliyetlerinden bir kısmını üzerine almış bir zatsınız, eğer şunun bunun ifadesine itimat ederek siyaset kullanmakta devam ederseniz, mevcut tehlike, umumî tahminin de fevkinde olur.” şeklindeki sözleri üzerine Nazır Bey, ne demek istediğini anlamadığını belirtince Mustafa Kemal, ‘Hakikati konuşmaktan korkmayınız. Hakikat sizin dedikleriniz değil, benim dediklerimdir.’ demiştir. İyice gerginleşen görüşmede Nazır Bey, onu şüphe ve tereddütlerini halletmesi için Başkumandanlık Vekâleti erkân-ı harbiyesine gitmesini önermesi üzerine, Mustafa Kemal bunu yapamayacağını söyleyerek ‘Farkında değil misiniz ki artık bu memlekette millî bir erkân-ı harbiye heyeti yoktur o Alman erkân-ı harbiyesi ki Türk ordusunda ilk icraat olarak benim gibi asi bir askeri taretmek kararına vardı, beni o heyete mi gönderiyorsunuz?’ demiştir (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, 1997, s.111-114). Bu sözlerinin devamı Atatürk Araştırma Merkezi tarafından basılan Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri adlı eserde kısaltılarak yayımlandığı için yer almaz. Milliyet gazetesinden (1926, 13 Mart) mülakatın devamını takip ettiğimizde özetle şunları okuyoruz: “Birkaç gün sonra işittim. Bu Nazır Beyefendi, benden heyet-i vükelâya şikâyet etmiş, hatta tahziriyemi (sakıncalı, menetmek) talep etmiş. Kahkaha ile güldüm. Evet, o zaman herhangi bir Mustafa Kemal, padişaha dayanarak kendini kuvvetli zanneden bu heyet tarafından kolaylıkla

cezalandırılabilirdi. Fakat ben bu adamların naçiz Mustafa Kemal'e bir şey yapamayacaklarından emin idim. Bir şey yapabilirlerdi. O da o gün Mustafa Kemal'i yakalayıp astırmak. Hâlbuki o gün isyanımın bütün millet arasında duyulmasını isterdim. Onlar buna cesaret edemediler, bunu yapabileceklerine emin olamadılar.”

Görülüyor ki yukarıda da belirttiğimiz gibi Nazır Bey ile görüşmeye “Düşmanlar istiklâlimizi imhaya karar vermişlerdir; bu hakikati millet henüz tamamıyla keşfetmemiştir.” düşüncesi ile giden Mustafa Kemal Atatürk, milletin uyanışı uğruna idam edilmeyi bile daha o gün göze almıştı. Çok geçmeden bu uyanış, esasen “milli mücadele ruhu” onun liderliğinde 1915 Gelibolu'sunda değil, 1919 Anadolu topraklarından doğmuştur.

Kaynakça

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1997). I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.

Atatürk'ün Bütün Eserleri (1903-1915) (1999). c.1, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Türkeli, Adnan (2002). *Çanakkale Savaşlarında Jandarma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Miralay Mehmet Selahaddin Bey Efendi (1336), *Harb-i 'Umûmi'de Çanakkal'a Muhârebât-ı Berriyesi (Anafartalar) Gurûbu Muhârebâtı*, Erkân-ı Harbiye Ka'immakamı Hayri Bey Tarafından Erkan-ı Harbiye Mektebinde Konferans Suretinde Takrir Olunmuştur, İstanbul.

Mustafa Kemal Atatürk (1990), *Anafartalar Muharebâtı'na Ait Tarihçe*, Yay. Uluğ İğdemir, TTK, Ankara, s.58-61.

Ruşen Eşref (1930), *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, İstanbul, s.80-82.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1986), *Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Çanakkale Cephesi Harekatı Haziran 1915- Ocak 1916*, c.V, 3. Kitap, Gnkur. Basımevi, Ankara.

Şehitlerimiz (1998). 5 cilt, Milli Savunma Bakanlığı yay.,

Milliyet Gazetesi (1926, 13 Mart)

Ek

Günümüzde “Kireçtepe Jandarma Şehitliği” olarak adlandırılan mevkiide 2005 yılında yaptığımız incelemede yazılı yazısız mezar taşlarının (Resim 1) transkriptleri ile Milli Savunma Bakanlığının yayımladığı Şehitler Listesinden araştırılarak yapılan tespitler, eski ve yeni iki kitabenin aşağıdaki şekilde çözümü ve değerlendirilmesi yapılmıştır:

Mezar Taşı 1:

- 1.satır : ... (silik)...4.Bölük (Tespit: Piyade teğmen İbrahim Efendi
2.satır: Mülâzım-ı sâni öl:25.6.1915? Kireçtepe sahil sırtları
4.satır: İbrahim Efendi
5.satır: Sene 1331

Mezar Taşı 2:

- 1.satır: Piyade (Tespit: Galip Bey oğlu Mehmet
2.satır : ... (silik)... 1.Tabur Kumandanı Salih Efendi
3.satır: Binbaşı Doğ: 1292-Üsküdar
4.satır: Salih Bey Öl: 7.3.1915? Kireçtepe Muharebesi
5.satır: 1331

Mezar Taşı 3: Mezar taşı Kitabsiz

Mezar Taşı 4:

- 1.satır: Piyade (Tespit: Mustafa oğlu Mehmet Rüştü Efendi
2.satır: 127.Alay 2.Tabur Kumandanı Doğ: 1290
3.satır: Binbaşı öl:8.9.1915 Kireçtepe Muharebesi
4.satır: Rüşdü Bey
5.satır: sene 1331

Resim 1. *Mezar taşlarının o günkü durumu*

Mezar Taşı 5: Mezar Taşı kitabesiz

Mezar Taşı 6:

1.satır: Piyade (*tespit edilemedi*)

2.satır: 127.Alay 3.Tabur 1.Bölük

3.satır: Mülâzım-ı sâni

4.satır: “*Taşın altı kırık, kaybolmuş*”

5.satır: “

Mezar Taşı 7: Mezar taşı Kitabesiz

Mezar Taşı 8:

1.satır: ...(*Silik*) (*Tespit: Hacı Mehmet Efendi oğlu*)

2.satır: ... (*Silik*) İsmail Zühtü Efendi

3.satır: ...(*Silik*) *Doğ:1305*

4.satır: ...İsmail Efendi öl: 3.6.1915 /16.8.1915*Kireçtepe’de*)

5.satır: ...(*Silik*)

Yukarıda belirtilen ve transkripsiyonları verilen mezar kitabeleri beş tanedir. Şehitlik alanında bulunan diğer üç (3) mezar taşı kitabesizdir. Buna göre şehitlik alanında toplam sekiz (8) adet mezar bulunmaktadır.

Belirtilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Jandarma Şehitliği diye bilinen yerde Kara Kuvvetlerine mensup subaylarımızın mezarları mevcuttur. Asıl jandarma şehitlerinin mezarlığı daha batıda taşlık alanda bulunuyor (Resim 2).

Resim 2. *Olası Gelibolu Jandarma şehitliği*

Diğer Kitabeler:

1- Mevcut mezarların ortasında kum taş blok üzerindeki kitabe:

“Hüvel hayyü’l-bâki Gelibolu Candarma Tabur Şehitleri 1331”

Bu kitabenin mevcut alana daha sonra sembolik olarak yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

2- Anıt Bilgi Kitabesi: (Resim 3)

Hüvel hayyü’l-bâki

Fırka 5

.....11.Alay 4.Bölük Piyade 1.Alay

.....? Bölük Piyade 19.Alay

İstihkâm .....3. Bölük Piyade 127.Alay

İstihkâm.....2.Bölük Piyade 17.Alay Tabur 1

Gelibolu Candarma Taburu Piyade 39.Alay Tabur 1

Kireçtepe Muharebesi Denizci Mustafa

(Kitabeyi yazan kişinin adı Bir bakıma imzasını atmış)

1331...silik..

(Kitabe tarihi: 3. 6?. 1331/16 Ağustos 1915’dir)

Resim 3: *Anıt bilgi Kitabesi*

Mehmet Şevki Paşa Haritası'ndan Kireçtepe sırtlarından Masırlıklara kadar olan arazide 4 adet şehitlik alanı olduğu anlaşılmaktadır. (Harita 2)

1.Mezarlık: Kireçtepe savunmasının yapıldığı ve Kireçtepe Muharebesinin geçtiği alanda, Projektör Tepe- Aslan Tepe- Kanlı Tepe ve Kireçtepe- Havan Tepe arasında dere kenarında. Mevcut Durum: Hayli tahrip olmuş.

2.Mezarlık: Ağıl mevkiinde. Mevcut durum: Hayli tahrip olmuş, mezarlığın bir kısmı tarla haline getirilmiş.

3.Mezarlık: Ağıl mevkiinin kuzeyinde, Aşağı Kapanca güneyinde. Mevcut durum: Tamamen yok olmuş, tarla olarak sürülmüş.

4.Mezarlık: Yukarı Kapanca batısında, şimdiki Jandarma Şehitliği.

Resim 4. *Kireçtepe Jandarma şehitliği yanında 1985 yılında bir dernek tarafından ağaçlandırılarak, büyük ölçüde ortadan kaldırılan olasılıkla şehitlik alanın 2005'deki durumu(Mehmet Şevki Paşa haritasında mezar yeri olarak çizilmemiştir.)*

Resim 5. *Kapanca mevkii: Mustafa Kemal Atatürk'ün askerlerine "Geçeceksiniz" emrini verdiği yoğun ateşe maruz kalan muhtemel yer; burada da bir şehitlik olduğu ancak tamamen tarla haline getirildiği bahis konusudur. (Mehmet Şevki Paşa haritasında mezar yeri olarak çizimi yoktur)*

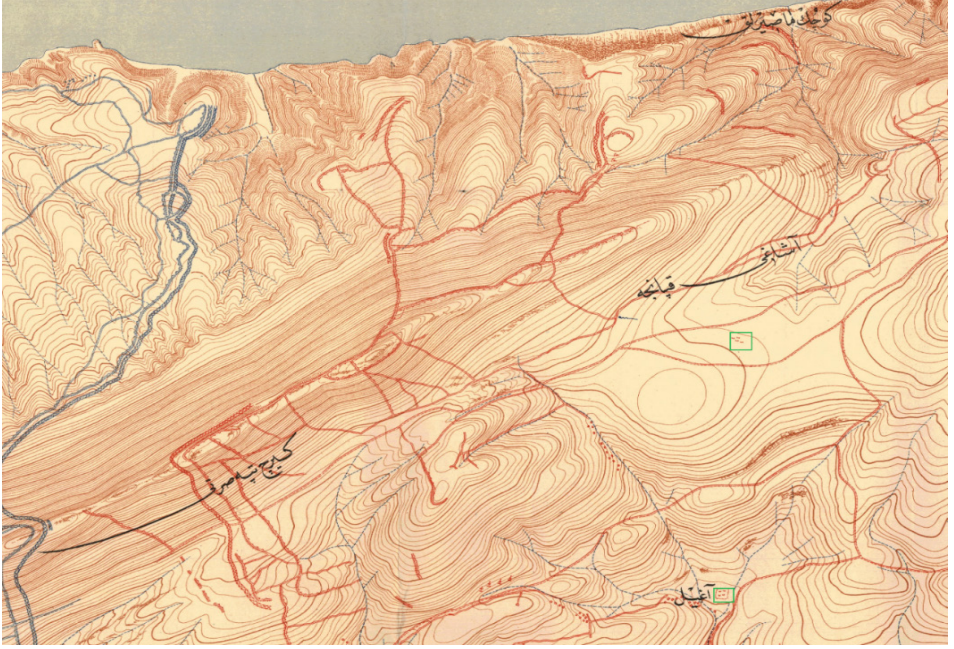

Resim 6. *Ağul mevkii: Şehitlik büyük ölçüde tahrip olmuş ve tarla haline getirilmiş.*

Harita 2. Kireçtepe Sırtı gerisinde Aşağı Kapanca ve Ağıl mevkiilerindeki şehitlikler (Mehmet Şevki Paşa Haritası)

Harita 3. Büyük Kemikli- Kireçtepe (Mehmet Şevki Paşa Haritası)

